

УДК 330.1(330.8)

**Ю. Є. Пефтієва**аспірант  
Донецький державний університет управління МОН України  
м. Маріуполь**МЕТОДИКА АДАПТАЦІЙНОГО МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ  
ТА ПРОГНОЗУВАННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я:  
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ**

*У статті обґрунтовано методику застосування елементів адаптації при макроекономічному плануванні та прогнозуванні. Зазначено, що запропонована методика заснована на системному підході до управління організаціями в будь-якій сфері економіки. Запропоновано методику адаптаційного макроекономічного планування й прогнозування для галузі охорони здоров'я. Наголошено, що методика передбачає використовувати адаптаційні елементи залежно від прогнозних результатів зовнішнього середовища на кожному часовому інтервалі, вона спрямована на вибір адаптаційної макроекономічної стратегії.*

**Ключові слова:** адаптаційні стратегії, планування, прогнозування, стратегічний менеджмент, фактор часу, фактор невизначеності.

**I. Вступ**

В умовах нестабільної економіки особливу значущість становить макроекономічне прогнозування та планування. Макроекономічне планування передбачає визначення цілей розвитку економічної системи й окремих її елементів як єдиного цілого, виділення пріоритетів, підготовку рішень для центру та розробку заходів щодо досягнення цілей при взаємодії нижчих ланок системи управління як між собою, так і з центром. Макроекономічне планування – це наукове передбачення рівня розвитку й результатів функціонування суспільного виробництва, засноване на встановленні закономірностей та тенденцій соціального й науково-технічного прогресу, накопиченого досвіду та господарської практики, об'єктивних залежностей і причинно-наслідкових зв'язків у народному господарстві.

Серед основних праць у галузі планування, прогнозування та управління можна назвати дослідження таких зарубіжних авторів, як І. Ансофф, Ч. Бернард, М. Вебер, Г. Гант, Х. Емерсон, К. Ендрюс, Ф. Тейлор, А. Файоль, А. Д. Чандлер та ін. Значний внесок в адаптацію теорії стратегічного планування й прогнозування до сучасних умов української економіки зробили: О. Амоша, В. Геєць, Г. Губерна, О. Поважний, О. Теліженко, О. Черняк, З. Шершньова та ін.

Однак у більшості праць недостатньо дослідженими залишаються питання спільного комплексного прогнозування й планування з урахуванням неконтрольованих зовнішніх умов. Тому в дослідженні зауважено на необхідності спільного використання планування та прогнозування, при якому прогнозуван-

ня використовують як інформаційну базу для прийняття ефективних управлінських рішень. На основі цього тезису представлено та обґрунтовано методику адаптаційного макроекономічного планування, що може бути використано в галузі охорони здоров'я.

**II. Постановка завдання**

Мета статті – обґрунтувати необхідність і розробити методику застосування елементів адаптації при макроекономічному плануванні та прогнозуванні в галузі охорони здоров'я.

**III. Результати**

При стратегічному плануванні та управлінні завжди проводять аналіз зовнішнього й внутрішнього середовища господарюючого суб'єкта, галузі, територіальної одиниці. Зовнішнє середовище поділяється на макро- й мікрооточення. Резерви внутрішнього середовища визначають набір можливих стратегій. Для прийняття того чи іншого стратегічного рішення необхідно чітко знати стан зовнішнього середовища в майбутньому, можливі межі зміни його ключових факторів.

Практично всі фактори макрооточення є неконтрольованими, тобто в господарюючого суб'єкта відсутня можливість управління ними. Частина факторів мікрооточення є також неконтрольованою, інша частина частково керована або піддається впливу господарюючого суб'єкта, галузі або регіону.

Виникає запитання щодо прогнозування або моделювання зовнішнього середовища на короткострокову, середньострокову й довгострокову перспективи.

Розвиток процесу прийняття рішення на основі методів стратегічного планування та прогнозування спрощено можна представити в такому вигляді:

– перший етап: “прогнозування – планування”, тобто прогнозування є основою

(інформаційною базою) для прийняття стратегії розвитку;

- другий етап: “альтернативне планування – прогнозування – затвердження плану (стратегії)”, тобто прогнозування використовують як метод перевірки досяжності результату стратегії та відбору оптимальних і найбільш ефективних стратегій;
- третій етап: “прогнозування – альтернативне планування – прогнозування – затвердження плану (стратегії)”, тобто прогнозування використовують на всіх стадіях стратегічного планування.

Потреба в розробці цієї методики викликана цілою низкою причин, пов'язаних з:

- динамічністю й циклічністю розвитку макросистем;
- проблемами багатокритеріального вибору на всіх рівнях управління системи;
- потребою в розробці комплексу стратегій на макрорівні для можливості вибору з них найбільш оптимальних у ситуації, що склалася;
- невизначеністю зовнішнього середовища та обмеженістю внутрішніх ресурсів;
- підвищенням системності розроблюваних прогнозів і планів.

При розробці методики основною метою є формування механізму, принципів і понятійного апарату, що дають змогу системно коригувати характеристики управління для поетапної адаптації до зовнішніх умов і перевіряти відповідність обраних стратегій і характеристик управління на макрорівні згідно з поставленими цілями.

Розроблена методика макроекономічного планування та прогнозування дасть можливість вирішувати такі завдання:

1. Систематизувати мету й завдання при державному економічному регулюванні.
2. Виявити способи їх досягнення.
3. Покращити інструментарій розробки стратегій та прогнозів з урахуванням елементів адаптації та коригування.
4. Забезпечити гнучкий апарат ситуаційного планування й прогнозування в умовах невизначеного зовнішнього середовища.
5. Забезпечити необхідну інформаційно-аналітичну базу для формування та прийняття стратегій на основі попереднього прогнозування й моделювання зовнішніх умов.
6. Виявити ефективність і досяжність стратегій на основі подальшого прогнозування та моделювання наслідків прийняття стратегій.

Наведемо понятійний апарат, що використовують при адаптаційному макроекономічному плануванні та прогнозуванні.

*Стратегічне макроекономічне планування* полягає у виборі пріоритетів розвитку національної економіки, провідна роль яких належить державі. Основна мета стратегічного планування полягає у визначенні головних напрямів соціально-економічної ролі

держави в забезпеченні достатнього потенціалу для успішного розвитку національної економіки [1, с. 95].

Стратегію можна визначити як комплексний план для досягнення основних цілей [2, с. 263; 5, с. 302]. Стратегічні плани характеризуються як цілісністю, так і гнучкістю (залежно від конкретних умов реалізації). Цілі ці повинні бути досяжними (реальними для виконання в плановий період).

Під адаптаційним макроекономічним плануванням і прогнозуванням розуміють механізм досягнення цілей та завдань на макрорівні на основі гнучкої системи коригувань стратегій і прогнозів, а також методів їх розробки й реалізації з урахуванням передбачення й моделювання ситуацій як на основі перших сигналів, так і на основі виявлених тенденцій та залежностей ключових внутрішніх і зовнішніх змінних.

Суть адаптаційного макроекономічного планування полягає не в розробці та доведенні численних показників для виконання, а в науковій постановці цілей майбутнього розвитку й вироблення дієвих засобів і можливостей для їх реального досягнення. Загальнодержавне індикативне планування спрямоване на поєднання всіх факторів виробництва та підтримку збалансованості натурально-речових і фінансових потоків, забезпечення раціонального й ефективного використання ресурсів для досягнення поставлених цілей і завдань, що знаходить відображення у відповідних планових документах.

Макроекономічні показники, що відображають масштабні економічні явища, прогнозують на рівні держави. Ці прогнози необхідні для використання самостійних розрахунків; для застосування в бюджетному плануванні [3, с. 46].

У макроекономічних показниках країни знаходять відображення параметри функціонування економіки, структура та потенціал її галузей, пропорції та взаємозв'язки між областями, регіонами. Прогнози макроекономічних показників здійснюють на кілька років уперед, у тому числі й на найближчий рік. Типовими напрямками прогнозування й макропланування в економіці є [4, с. 101]:

- забезпечення необхідних пропорцій розширення відтворення, що характеризують розвиток ключових сфер економіки й вирішення соціальних проблем;
- здійснення загальнодержавної інвестиційної та науково-технічної політики;
- формування міждержавних зовнішньоекономічних зв'язків;
- створення резервів для здійснення цільових програм і локалізації надзвичайних ситуацій;
- забезпечення оборони країни тощо.

Досягнення зазначених напрямів вимагає перспективних оцінок [6, с. 205]:

- стану економіки та суспільства в зіставленні зі світовими тенденціями, ринковою кон'юнктурою й можливими напрямками розвитку;
- макроекономічних, демографічних, соціально-економічних і науково-технічних прогнозів, а також прогнозів розміщення продуктивних сил;
- цінової, антиінфляційної, податкової, фінансово-кредитної та антимонопольної політики з метою збалансування економічного розвитку;
- потенціалу галузей з метою підтримки проблемних і соціально значущих сфер діяльності;
- розвитку ринкової інфраструктури та інформаційних потоків в економіці.

До об'єктів прогнозування в масштабах країни належать: обсяг і динаміка валового внутрішнього продукту; індекс зміни цін у зв'язку з інфляцією; обсяги збуту й продажу товарів (робіт і послуг); обсяг довгострокових інвестицій за всіма джерелами фінансування; витрати на оплату праці; прибуток; показники експорту та імпорту, курс гривні; основні характеристики фінансового балансу, а також доходів і витрат.

У методиці використовують комплексний та системний підхід до формулювання стратегій при складанні прогнозів. При виявленні й постановці цілей на всіх рівнях системи застосовують базові принципи визначення мети: відповідності, ініціативи, чіткості, вимірності, досяжності, пріоритету, координації, узгодженості, ієрархічності, відповідності цінностям, гнучкості, тимчасової визначеності, контролю.

При обробці інформації та при прогнозуванні застосовують *принципи* сумісності й достовірності. При використанні методів стратегічного планування та прогнозування застосовують принцип варіантності, який полягає в тому, що можливі різні способи вирішення поставлених завдань і досягнення намічених стратегій і цілей.

При аналізі набору показників, об'єктів і при пошуку оптимальних рішень застосовують принцип багатокритеріального вибору, а також принципи науковості, адаптивності, компетентності, оптимальності, мінімізації ризику, обмеженості ресурсів, професіоналізму, балансу інтересів, партнерства.

До *характерних принципів* для прийняття стратегічних рішень в умовах невизначеності можна зарахувати принцип гарантованого результату; принцип оптимізму; принцип песимізму; критерій Севіджа; критерій Гурвіца; критерій Лапласа; критерій Байеса-Лапласа; принцип гарантованих втрат; до-

даткові критерії: критерій Гермейера, критерій Ходжі-Лемана тощо [2, с. 469].

Механізм адаптаційного макроекономічного планування та прогнозування:

1. Визначається набір цілей системи.
2. Виявляються принципи визначення мети й ціле досягнення.
3. Проводиться аналіз зовнішнього й внутрішнього середовища галузей економіки.
4. Формуються показники, що характеризують стан галузей економіки.

Показники можуть визначатися для різних рівнів аналізу, наприклад, для аналізу розвитку економіки на макrorівні сформовано чотири групи показників:

- а) зміна темпів зростання (індексів) макроекономічних показників;
- б) зміна частки макроекономічних показників;
- в) зміна фінансових показників;
- г) зміна економічних показників.

Поняття "охорона здоров'я" означає діяльність зі збереження, покращення, забезпечення й зміцнення здоров'я різних груп населення. Основними законодавчими актами закріплено право людини на охорону здоров'я та оздоровлення. Оптимізація системи охорони здоров'я є найважливішою частиною соціально-економічної політики держави. Охорону здоров'я розглядають як державну систему з єдністю цілей, взаємодією служб (лікувальних і профілактичних), загальною доступністю кваліфікованої медичної допомоги, реальною гуманістичною спрямованістю.

Головний напрям у розвитку та вдосконаленні охорони здоров'я на сучасному етапі – охорона материнства й дитинства, створення оптимальних соціально-економічних, правових і медико-соціальних умов для зміцнення здоров'я жінок і дітей, планування сім'ї, вирішення медико-демографічних проблем.

Державний характер охорони здоров'я забезпечує фінансування, підготовку та вдосконалення кадрів. Діяльність органів та установ здійснюється на основі державного законодавства й нормативно-правових документів. Принцип єдності медичної науки та практики реалізується у вигляді спільної діяльності та впровадження наукових розробок в установах охорони здоров'я.

До найважливіших теоретичних проблем охорони здоров'я належать: соціальна зумовленість громадського здоров'я, хвороба як біосоціальний феномен, основні категорії охорони здоров'я (громадське здоров'я, матеріально-економічна база, кадри тощо), форми та шляхи розвитку охорони здоров'я при різних соціально-економічних умовах тощо.

На рис. представлено концептуальні положення методики адаптаційного макроекономічного планування в галузі охорони здоров'я.

<i>Мета</i>	Формування механізму, принципів і понятійного апарату, що дають змогу системно коригувати характеристики управління для поетапної адаптації до зовнішніх умов і перевіряти відповідність обраних стратегій та характеристик управління на макrorівні згідно з поставленими цілями
<i>Понятійний апарат</i>	<i>Адаптаційне макроекономічне планування в галузі охорони здоров'я</i> – механізм досягнення цілей та завдань на макrorівні на основі гнучкої системи коригувань стратегій і прогнозів, а також методів їх розробки й реалізації з урахуванням передбачення та моделювання ситуацій у галузі охорони здоров'я як на основі перших сигналів, так і на основі виявлених тенденцій та залежностей ключових внутрішніх і зовнішніх змінних
<i>Напрями оцінювання</i>	– стану економіки та суспільства в зіставленні зі світовими тенденціями, ринковою кон'юктурою й можливими напрямками розвитку; – прогнозів груп показників: 1) показники, що належать до політики в галузі охорони здоров'я; 2) соціальні та економічні показники; 3) показники забезпеченості медико-соціальною допомогою; 4) показники стану здоров'я населення; – потенціалу галузі з метою підтримки проблемних і соціально значущих напрямів діяльності; – розвитку ринкової інфраструктури та інформаційних потоків
<i>Наукові принципи</i>	При визначенні мети: відповідності, ініціативи, чіткості, вимірності, досяжності, пріоритету, координації, узгодженості, ієрархічності, відповідності цінностям, гнучкості, тимчасової визначеності, контролю. При обробці інформації: сумісності та достовірності. При використанні методів стратегічного планування й прогнозування: принцип варіантності. При аналізі набору показників: принцип багатокритеріального вибору, науковості, адаптивності, компетентності, оптимальності, мінімізації ризику, обмеженості ресурсів, професіоналізму, балансу інтересів, партнерства
<i>Методи прогнозування</i>	Методи екстраполяції, кореляційно-регресійного аналізу, методи математичного моделювання, експертні методи тощо



МЕТОДИКА адаптаційного макроекономічного планування



Етапи:

I: "прогнозування – планування"; II: "альтернативне планування – прогнозування – затвердження плану (стратегії)"; III: "прогнозування – альтернативне планування – прогнозування – затвердження плану (стратегії)"



наукова постановка цілей майбутнього розвитку та вироблення дієвих засобів і можливостей для їх реального досягнення



<i>Механізм</i>	1. Визначають набір цілей системи. 2. Виявляють принципи визначення мети й ціле досягнення. 3. Проводять аналіз зовнішнього й внутрішнього середовища галузі охорони здоров'я. 4. Формують показники, що характеризують стан галузі
<i>Показники</i>	Валовий внутрішній продукт на людину на рік; відсоток населення, що входить до медичного страхування; витрати на охорону здоров'я як % від ВВП; витрати охорони здоров'я на людину; національний бюджет на лікарські засоби; наявність клінічних настанов, стандартів лікування тощо

Рис. Концептуальні положення методики адаптаційного макроекономічного планування в галузі охорони здоров'я

Джерело: складено автором з урахуванням [7–10].

Запропонована методика адаптаційного макроекономічного планування й прогнозування дає змогу практично поєднати застосування планування в регіонах, галузях і на підприємствах з прогнозуванням, тобто окремі методи прогнозування можуть бути використані для отримання інформації, інші для моделювання, перевірки правильності та ефективності прийнятих стратегій.

Прогнозування дає можливість визначити ступінь здійсненості та досяжності розроблених стратегій, виявити узгодженість різних цілей і методів їх досягнення. Для цього ефективними є загальні методи економіко-математичного моделювання або, зокрема, методи кореляційно-регресійного аналізу.

#### IV. Висновки

Основою для розробки прогнозу показників є дві ключові характеристики будь-якої економічної системи – взаємозв'язок елементів та інерційність системи. Взаємозв'язок елементів системи характеризується кількісними та якісними факторами.

Це означає, що всі показники системи змінюються узгоджено, але для одних показників у системі можуть бути визначені жорсткі детерміновані зв'язки, а для інших – стохастичні або інтервальні. Деякі показники схильні до впливу зовнішніх впливів, які є неконтрольованими та іноді непередбачуваними.

Інерційність системи передбачає сталість основних її параметрів протягом досить тривалого періоду, а отже, і стабіль-

ність існуючих зв'язків між елементами системи. Тому можливості прогнозування визначають залежно від стійкості системи або стабільності зовнішніх і внутрішніх умов. Саме від ступеня інерційності системи будуть залежати багато характеристик прогнозу, відображені в класифікації прогнозів. Більшість методів прогнозування будуються на допущенні, що система стабільна, й у ній не очікується різких "стрибків".

З часом параметри системи змінюються, що призводить і до зміни характеристик зв'язку між елементами системи. Це вже галузь якісних прогнозів і формування стратегій зі зміни параметрів системи. Саме тут необхідний елемент адаптації для прийняття ефективних рішень з урахуванням внутрішніх характеристик системи.

В якості однієї з найбільш цікавих завдань у розвитку теорії макроекономічного планування та прогнозування можна назвати завдання, пов'язане з урахуванням невизначеності та ризику в динамічних системах. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених цій темі, вона залишається актуальною, зокрема через складність практичного застосування й відносно низьку ефективність розроблених підходів і методів, тут необхідний елемент адаптації до зміни зовнішніх характеристик системи.

#### Список використаної літератури

1. Геєць В. М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: підручник для студ. вузів / В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, В. В. Іванов та ін.; Харків. нац. економ. ун-т. – Харків: ІН-ЖЕК, 2005. – 396 с.
2. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економіч-

ний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): терміни, поняття, персоналії / за заг. ред. Г. І. Башнянина, В. С. Іфтемінчука. – Київ: Магнолія плюс, 2004. – 688 с.

3. Котлер Ф. Стратегический менеджмент по Котлеру. Лучшие приемы и методы / Ф. Котлер, Р. Бергер, Н. Бихофф. – Москва: Альпина Паблишер, 2012. – 144 с.
4. Поважный А. С. Эффективное государственное регулирование экономики и плановые механизмы / А. С. Поважный, О. М. Савинова // Менеджер. – 2006. – № 2. – С. 99–105.
5. Райзберг Б. А. Сучасний економічний словник / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, О. Б. Стародубцева. – 5-е вид., перероб. і доп. – Київ: ЦУЛ, 2007. – 495 с.
6. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку: колективна монографія / В. М. Геєць, В. Р. Сіденко, М. І. Скрипниченко, І. В. Крючкова та ін.; Держ. установа "Ін-т економіки та прогнозування НАН України"; за ред. М. І. Скрипниченко. – Київ: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2012. – 717 с.
7. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник / З. С. Шершньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: КНЕУ, 2004. – 699 с.
8. Savage L. J. The Theory of Strategic Planning / L. J. Savage // The Journal of the American Statistical Association. – 1951.
9. Wald A. Planning and Forecasting: Theory and Practice / A. Wald. – New York: J. Wiley & So., 1950.
10. Wootton S. Strategic Planning: The Nine Step Programme / S. Wootton, T. Horne. – Kogan Page, 1997. – 224 p.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2016.

#### Пефтиева Ю. Е. Методика адаптационного макроекономического планирования и прогнозирования в отрасли здравоохранения: концептуальные положения

*В статье обоснована методика применения элементов адаптации при макроекономическом планировании и прогнозировании. Указано, что предложенная методика основана на системном подходе к управлению организациями в любой сфере экономики. Предложена методика адаптационного макроекономического планирования и прогнозирования для сферы здравоохранения. Подчеркнуто, что методика предполагает использовать адаптационные элементы в зависимости от прогнозных результатов внешней среды на каждом временном интервале, она направлена на выбор адаптационной макроекономической стратегии.*

**Ключевые слова:** адаптационные стратегии, планирование, прогнозирование, стратегический менеджмент, фактор времени, фактор неопределенности.

#### Peftiyeva J. Method of Adaptive Macroeconomic Planning and Forecasting in Health: Conceptual Positions

*In the article the method of applying elements of adaptation in macroeconomic planning and forecasting is grounded. The proposed technique is based on a system approach for organization running in any sphere of economy. In the paper the technique of macroeconomic adapting planning and forecasting for the health sector is suggested. The technique involves the use of adaptive elements depending on the forecasted results of the environment at each time interval. The suggested technique is aimed at macroeconomic adaptive selection strategy.*

*A need in developing the technique of adaptive macroeconomic planning and forecasting due to the following factors related to: the cyclical nature and dynamics of macro systems; multi choice*

*problems at all levels of the system; need in developing complex of strategies at the macro level for the possibility of selecting the most appropriate to the situation; the uncertainty of the external environment and limited internal resources; increased consistency developed forecasts and plans.*

*In developing of technique the main goal is the formation of mechanism, principles and conceptual apparatus that allows systematically adjust the characteristics of management for gradual adaptation to external conditions and verify that the selected strategies and performance management at the macro level in line with the goals.*

*The developed technique of macroeconomic adaptive planning and forecasting will solve such problems: organize goals and objectives in the national economic regulation; identify ways to achieve them; tools to improve for strategies development and forecasts based on elements of adaptation and adjustment; provide flexible device situational planning and forecasting apparatus in an uncertain environment; provide the necessary information and analytical basis for the formulation and adoption of strategies based on previous prediction and simulation of environmental conditions; identify the effectiveness and feasibility of strategies based on future forecasting and modeling effects of the strategies.*

*The proposed technique of macroeconomic adaptive planning and forecasting application allows virtually combine planning for regions, industries and enterprises with the prediction, that some forecasting methods can be used to obtain information, others for modeling, validation and effectiveness of the adopted strategy.*

**Key words:** *adaptation strategies, planning, forecasting, strategic management, the time factor, the factor of uncertainty.*